

Засновники:

Департамент освіти і науки обласної державної адміністрації
Івано-Франківський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти

Адреса редакції:

76018 м. Івано-Франківськ,
пл. Міцкевича, 3
Телефон (03422) 52 24 93
Видається в ОШПО

Рекомендовано до друку науково-методичною радою ОШПО протокол № від

Головний редактор

ШЕЛЕМЕЙ Любов, проректор з науково-методичної роботи та моніторингу якості освіти Івано-Франківського ОШПО

Редакційна рада:

БАРАБАШ Ольга, проректор з наукової роботи Івано-Франківського ОШПО, кандидат педагогічних наук, доцент;
БІГУН Михайло, доцент кафедри менеджменту та освітніх інновацій ОШПО, кандидат фізико-математичних наук;
ЗУБ'ЯК Роман, ректор Івано-Франківського ОШПО, кандидат педагогічних наук, доцент

Редакційна колегія:

ВИЛУЩАК Тетяна, завідувач лабораторії організації та навчальної діяльності;
ДУТЧАК Алла, методист лабораторії управління та організації освіти;
МЕРДУХ Іван, завідувач лабораторії природничо-математичних дисциплін, кандидат біологічних наук;
МАЛИЙ Петро, методист лабораторії природничо-математичних дисциплін;
НИЖНИК Ольга, завідувач лабораторії управління і організації освіти;
ОСТРОВСЬКА Галина, завідувач кафедри теорії та методики навчання, доктор педагогічних наук, доцент;
ПІДЛИПНА Людмила, директор обласного центру практичної психології та соціальної роботи, кандидат психологічних наук;
РИМАР Віктор, завідувач лабораторії дисциплін естетичного циклу та фізичного виховання;
СТРІЛЬЧИК Галина, завідувач лабораторії педагогічного досвіду та етнопедagogіки;
УМАНЦІВ Наталя, завідувач лабораторії суспільно-філологічних дисциплін;
ФЛЯК Оксана, завідувач лабораторії національного виховання;
ЮСИПЧУК Світлана, завідувач лабораторії дошкільної та початкової освіти

Тези надруковано в авторській редакції

Оформлення і технічне редагування Світлани ГРИТЧУК

- Підп. до друку 25. 10. 2022. Гарнітура "Таймс".
Формат 60x84/8.
- Складання та верстка виконано в обласному літературно-видавничому центрі ОШПО

- * Рукописи не рецензуються і не повертаються
- Редакція залишає за собою право скорочувати і редагувати надіслані матеріали, не порушуючи їхнього основного змісту
- За достовірність фактів, цитат, власних імен та інших відомостей відповідають автори публікацій

ДЖЕРЕЛА

Науково-методичний вісник № 1 (103), 2023

Свідоцтво про реєстрацію серії ІФ № 317

Виходить три рази на рік

ЗМІСТ

БАБІЙЧУК Тамара. Публіцистика Василя Стуса в закладах фахової передвищої освіти.....	3
БАРТІШ Світлана. Роль Володимира Шухевича у розвитку української лектури для дітей кінця XIX – початку XX століття (за матеріалами журналу "Дзвінок").....	6
БЛОХИН Даріана. Педагогічні погляди навчання і виховання Марії Монтесорі...9	
БОЯН-ГЛАДКА Світлана. Урок-зустріч з відомими людьми у гуртковій народознавчій роботі: завдання і практика.....	15
ГЛАДИШЕВ Володимир. "Виховання" від Дмитра Кременя.....	18
ГОГОЛЬ Наталя. Особливості реалізації культурологічного підходу в наукових і навчально-методичних працях українських учених.....	21
ГУДЗ Марія. Медіапростір – середовище формування сучасної особистості.....	23
ДАВИДЮК Людмила "Озброєний і небезпечний для імперії зла" (слово про українського перекладача Віктора Шовкуна).....	25
ДРОГОВИЦЬКА Оксана. Постать Катерини Рубчак (1881–1919) як приклад для сучасних митців.....	27
КЛИМЕНКО Жанна. Леся Мірошніченко та її внесок у розбудову шкільної літературної освіти в Україні.....	29
КОРНСВ Андрій, ШЛЬОМІЧ Ілля. Митець Едвард Козак та його графічний цикл "Українські пісні".....	34
КОТИК Тетяна. Алла Богущ – фундатор та архітектор сучасної української дошкільної лінгводидактики.....	37
КУШНІР Степан. Значення постаті Пера Еввінда Свінгувуда у процесі фінського державотворення.....	40
ЛІСЦІН Віталій. Персоналії М. Міхновського та Д. Донцова в шкільних підручниках з історії України.....	43
ЛЮБНЕЦЬКА Марія. Образ В'ячеслава Липинського як лідера українського національного руху у романі "Забуття" Тані Малайчук.....	46
МЕДВІДЬ Наталя. Освітня діяльність гетьмана Івана Мазепи.....	49
ОВДІЙЧУК Лілія. Ольга Кобилянська як особистість в контексті доби: інтеграційно-текстуальна біографістика у ЗВО.....	51
ОГІРКО Олег. Митрополит Григорій Яхимович – великий вчений та подвижник освіти.....	54
ОЛІЙНИК Олег. Громадсько-політична діяльність Костя Воевідки, як приклад для патріотичного виховання молоді.....	57
ПІДДУБНА Ольга. Постать Марії Мазепиної в історії України.....	61
СИЛКА Єлизавета. Катерина Зарицька – та, що "жила, а не відбувала термін покарання".....	63
СІРЦОВА Ольга. Медіатексти соціальних мереж як історичне джерело у дослідженні життя загинув/пропавших безвісти героїв російсько-української війни.....	65
СЛИЖУК Олександра. Вивчення життєпису сучасного письменника в 5–7 класах НУШ: особистісний контекст.....	67
СОХАНЬ Галина. Формування української національної, громадянської ідентичності на прикладі діяльності Івана Огієнка як мовознавця.....	70
ТОДОРОВ Ігор, ТОДОРОВА Наталя. Актуальність Карла фон Клаузевіца.....	73
ТОЦЬКА Софія, РУБЧЕВА Альона. Методичні рекомендації щодо викладання теми "Українська революція 1917–1921 рр." на уроках історії у 10 класах.....	76
ФУРДИГА Віталій. Виховання національного духу молоді на прикладі урманських добровольців 14 гренадерської дивізії СС "Галичина".....	79
ХАРЛАМОВ Михайло, ВАЩУК Тетяна. Особистість соціального реабілітолога в системі соціальної реабілітації дітей з інвалідністю.....	81
ХАУСТОВА Олена. Казки Ушинського К. Д. як засіб психосоціальної підтримки школярів.....	83
ХОРОШЕВ Олександр. Роль Христини Алчевської в розвитку освіти міста Харкова.....	85
ЧЕПУРКО Олена. Історія в літературі: перспективи формування у молодого покоління історичної пам'яті як важливого компоненту націєтворення засобами художнього слова.....	88
ШАПШЛОВА Катерина. Художня презентація фронтових реалій героєм сучасної мілітарної прози.....	91
ШАЦЬКА Наталя. Моральне та національно-патріотичне виховання здобувачів освіти на прикладах життя постатей минулого та сучасності засобом участі у всеукраїнському конкурсі учнівської творчості.....	93
ЯЦЕНКО Таміла. Змістовий і методичний аспекти формування особистості учня в реаліях Нової української школи.....	95

ЛЕСЯ МІРОШНИЧЕНКО ТА ЇЇ ВНЕСОК У РОЗБУДОВУ ШКІЛЬНОЇ ЛІТЕРАТУРНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

*До 80-річчя з Дня народження видатної педагогині,
вченої, засновниці науково-методичної школи*

Багато хто з тих, кому пощастило знати Лесю Федорівну Мірошниченко, із захопленням говорять про неї як про вчительку, викладачку, докторку педагогічних наук, професорку, завідувачку кафедри, заслужену діячку науки і техніки України, засновницю науково-методичної школи «Теорія і технологія підготовки майбутнього вчителя світової літератури». Усі ці її іпостасі нерозривно пов'язані з особистісними якостями, з талантом бути Людиною справді з великої літери. Надзвичайно енергійною, життєсяйною, такою, що справила неабиякий вплив на багатьох своїх учениць і учнів. Непересічною особистістю, наділеною щирістю й доброзичливістю, порядністю й шляхетністю, ініціативністю й далекоглядністю. Леся Федорівна завжди з величезною любов'ю говорить про свою родину, про вчительську долю мами, яка значною мірою визначила і її майбутню професію, пишається тим, що батько назвав її на честь Лесі Українки. І ця гордість є одним із проявів її щирої українськості, з якою завжди йшла і йде по життю. Ще однією яскравою рисою Л. Мірошниченко є вміння гуртувати навколо себе завзятих і талановитих фахівців, надихати їх на плідну діяльність. Саме такі професіонали під її мудрим керівництвом дали могутній поштовх розвитку сучасних методик викладання і зарубіжної, і української літератур. Серед чеснот науковиці, безумовно, особливе місце займає постійне прагнення до творчості. Так, О. Куцевол, одна з її талановитих учениць, влучно зазначила: *«Усі, хто знає високошановану Лесю Федорівну за публікаціями, науковою, викладацькою, громадською діяльністю чи особисто, можуть підтвердити мої слова: проф. Л. Ф. Мірошниченко і творчість – це синоніми»* [1, с. 11].

У свідомість багатьох Леся Федорівна ввійшла як еталон справжнього Вчителя, такого, що вчить серцем і всім своїм життям, бере на себе надрядку і величну місію духовного наставника й провідника. І коли про видатну професорку говорять як про Вчительку вчителів, то мають на увазі не лише суто фахові знання та вміння, а поєднання їх із високим рівнем емоційного інтелекту та іншими особистісними чеснотами. Адже Л. Мірошниченко підготувала могутню когорту вчителів і викладачів вишів, поділившись із ними як науково-методичною, так і життєвою мудрістю, подарувавши світло своєї душі та частинку своєї дивовижної енергії.

Поле науково-методичних інтересів професорки Л. Мірошниченко настільки широке, що охоплює цілу низку проблем, які й нині є актуальними для методики викладання літератури. Це насамперед такі: специфіка викладання зарубіжної літератури, планування та організація праці вчителя літератури, методи і прийоми викладання літератури, структура уроку літератури, етапи вивчення художнього твору, шляхи аналізу художнього твору, вивчення художніх творів у їхній родовій специфіці, вивчення біографії письменника, формування теоретико-літературних понять на уроках зарубіжної літератури, розвиток мовлення учнів, позакласна робота із зарубіжної літератури, історія методики викладання зарубіжної літератури. Науково-методичному доробку Л. Мірошниченко присвячено збірник наукових праць, виданий у 2013 р. [10]. Слід відзначити, що хоча вчена присвятила свою діяльність переважно дослідженню питань методики викладання зарубіжної літератури, її праці стали міцним підґрунтям і для вчителів українського письменства.

Знаковим є той факт, що Л. Мірошніченко стояла біля витоків нового шкільного предмета «Зарубіжна література», покликаного відкрити учням вікно у світ, протистояти зросійщенню української культури, деколонізувати свідомість українців. Учена є авторкою державних стандартів базової середньої освіти, численних навчальних програм, підручників, посібників і статей [1, с. 18–34]. Важливу роль у підготовці фахівців відіграв методичний лекторій для вчителя зарубіжної літератури, започаткований Л. Мірошніченко ще в 1995 р., на самому світанку введення предмета [4]. Протягом 5 років матеріали лекторію виходили в часописі «Відродження» (надалі «Всесвітня література в середніх навчальних закладах України»).

Значним є внесок ученої в підручникотворення, як шкільне, так і вишівське. Зокрема важливою подією у світі методики літератури став вихід у 2000 році першого в Україні підручника «Методика викладання світової літератури в середніх навчальних закладах», який забезпечив викладання нового вишівського курсу [2]. Цю працю пронизують ідеї формування гуманістичного світогляду учнів, прищеплення їм загальнолюдських ціннісних орієнтацій, виховання національної гідності та шанобливого ставлення до інших народів. У ній уперше було представлено теоретично обґрунтовану, струнку систему підготовки вчителя зарубіжної літератури до творчої діяльності. Підручник засвідчив відхід від догматичних постулатів радянської школи, спрямування на підготовку вчителя нової формації, який відкриватиме школярам розмаїтий світ літератури інших народів і водночас нестиме їм світло українства. По суті він став справжнім дороговказом для вчителів зарубіжної літератури, які пізнавали секрети методики нової шкільної дисципліни. Таким продовжував бути й надалі, двічі перевиданий уже в доопрацьованому варіанті (у 2007 та 2010 рр.).

Леся Федорівна – авторка першої в Україні докторської дисертації з теорії і методики навчання світової літератури на тему «Формування професійної готовності студентів-філологів до викладання світової літератури», яку захистила в спеціалізованій вченій раді НПУ імені М.П. Драгоманова (2000) [6]. Під її орудою підготовлено цілу плеяду докторів і кандидатів педагогічних наук, наукові студії яких стали визначальними для розвитку молодшої методичної науки [1, с. 37 – 38].

Публікаціями та всією своєю діяльністю Л. Мірошніченко популяризувала демократичний стиль викладання, нерепресивну свідомість і педагогічний оптимізм. Студентам, аспірантам і докторантам Лесі Федорівни пощастило здобути гарну методичну освіту, яка стала для них міцним фундаментом викладацької та наукової діяльності. Л. Мірошніченко – майстриня створення позитивної атмосфери, що сприяє не лише засвоєнню знань, а й захопленню предметом вивчення. Її заняття завжди були насичені яскравими прикладами зі шкільної практики, сама ж лекторка невпинно випромінювала залюбленість у справу життя. Однією із родзинок педагогічної діяльності Л. Мірошніченко є й те, що вона завжди надавала величезну роль виразному читанню, сама часто й натхненно декламувала напам'ять, заворожуючи слухачів своїм ораторським мистецтвом.

Саме праці Лесі Федорівни проклали широку дорогу до розробки й впровадження в школах України технології та методик, що ґрунтуються на усвідомленні основних специфічних ознак нового шкільного предмета «Зарубіжна література»: перекладного характеру творів, їх інокультурної природи та різнонаціонального складу. Наукова далекоглядність дозволила професорці Л. Мірошніченко передбачити актуальні нині підходи у викладанні зарубіжної літератури: **компаративний, перекладознавчий, культурологічний, українознавчий (україноцентричний).**

Пишучи про використання здобутків компаративістики в практиці викладання зарубіжного письменства, науковиця слушно зазначала, що такий

підхід зумовлений самою специфікою предмета: *«Світова література – діалектична єдність усіх національних літератур світу. Саме ця думка – наріжний камінь викладання літератури в школі, яке б забезпечувало цілісне, системне уявлення учнів про розмаїття світового літературного процесу, взаємодії та взаємопроникнення національних літератур в межах світової»* [5, с. 47]. Елементи компаративного аналізу дослідниця рекомендує впроваджувати поетапно, виокремлюючи такі етапи: підготовчий, реалізації й узагальнення. Перший етап радить присвятити висвітленню контактних зв'язків, другий – порівняльному аналізу творів, третій – продукуванню учнями власних висновків і узагальнень [3, с. 97–99].

Слід відзначити внесок Л. Мірошниченко у впровадження **перекладознавчого підходу до шкільного викладання літератури**. У статті «Специфіка викладання предмета в школі» вчена вперше в історії методики викладання зарубіжної літератури вказала не лише на необхідність введення поняття *переклад* у новому шкільному курсі, а й наголосила на доцільності систематичної роботи над осмисленням учнями специфіки художнього перекладу [5, с. 47]. У подальшому ця думка була розвинута в її вишівському підручнику, де надано рекомендації до застосування прийому порівняння оригіналу й перекладу, наведено конкретні приклади [3, с. 104–110]. Також цінним є те, що Л. Мірошниченко, озброївшись передовими ідеями свого часу, спонукала вчителів зарубіжної літератури до формування уявлення учнів про особистості видатних українських перекладачів. Зокрема вона зазначала: *«Важливо також, щоб учні знали і про майстрів українського перекладу. Спочатку вчитель звертає увагу учнів на прізвище перекладача, з часом розповідає про витоки перекладацької професії, історію перекладу, перекладацьке мистецтво, перших українських перекладачів, їхню творчу діяльність. По закінченні середньої школи учні знатимуть цілу когорту перекладачів: І. Франка, Лесю Українку, М. Бажану..»* [3, с. 112]. Відзначаючи продуктивність уведення елементів перекладознавства в шкільну практику, Л. Мірошниченко узагальнює: *«Такий підхід до вивчення світової літератури ефективно впливатиме на формування і розвиток українського творчого читача з критичним мисленням»* [3, с. 112]. На жаль, сьогоднішні реалії викладання предмета, пов'язані зі скороченням годин на нього, значно звужують можливості такої роботи. Однак сама ідея, як і раніше, безумовно, є плідною. Найвдаліше вона може бути реалізована в ході викладання зарубіжної літератури у філологічних профільних класах.

Звернувшись до **культурологічного підходу**, дослідниця надавала важливого значення увиразненню національної специфіки твору. Зокрема виокремлювала *«уроки читання національної предметності»*, які *«допоможуть учням зрозуміти красу й усвідомити велику цінність народної культури, викличуть у них пошану й інтерес до національної самобутності інших народів»* [3, с. 94]. Напрацьоване нею дало можливість нам розробити етнокультурологічний шлях аналізу як такий, що спрямовує на дослідження художнього твору крізь призму національно-культурних елементів. Культурологічному аспекту творчості Л. Мірошниченко присвячено ґрунтовну статтю А. Мельник, яка в подальшому розвинула ідеї науковиці [10, с. 97–108].

Серед усього розмаїття проблем, що цікавили дослідницю, чіткою лінією простежується її **прагнення формувати українську свідомість школярів**. Працюючи ще в радянські часи, Л. Мірошниченко увиразнювала, наскільки це було можливо за тих умов, українсько-зарубіжні літературні зв'язки. А відтоді, як у школи України було введено новий предмет, дослідниця постійно тримала цю проблему в полі зору. Невипадково ще в 1996 році, всього через 4 роки після запровадження нового курсу, Леся Федорівна як наукова керівниця запропонувала авторці цієї статті присвятити кандидатське дослідження саме проблемі

взаємозв'язаного вивчення двох шкільних курсів – зарубіжної та української літератур. Ідея плекання українськості учнів пронизує підручники й посібники, підготовлені Л. Мірошніченко. Так, виданий 1998 р. у співавторстві з О. Ісаєвою і Ж. Клименко посібник «У світі зарубіжної літератури» відкривав вірш Д. Павличка «У книги люди, наче бджоли в соти ...», містив у якості епіграфів висловлювання українських письменників, запитання та завдання українознавчого спрямування, розділ «Тобі, Україно, даруємо» з поезіями зарубіжних митців, присвяченими нашій батьківщині [7]. У 2005 році побачив світ підручник для 5 класу в співавторстві з Ж. Клименко, в якому вперше було введено рубрику «Світова література очима українських письменників», що надавала різноманітний матеріал для формування української ідентичності п'ятикласників: вірші українських поетів, присвячені зарубіжній літературі, інформацію про перекладачів, про оцінку українськими письменниками літературної спадщини зарубіжних митців тощо [8]. У концепції підручника зазначено: *«Ця рубрика маленький, але, на наш погляд, важливий крок до усвідомлення ролі перекладної літератури як могутнього чинника в духовному поступі українського народу. Узагалі ж взаємозв'язаному вивченню зарубіжної та української літератур у підручнику приділено особливе місце, матеріали до реалізації міжпредметних зв'язків пронизують усі його структурні компоненти»* [9].

Л. Мірошніченко чітко усвідомлює роль шкільного курсу зарубіжної літератури як такого, що не лише відкриває вікно у світ інших народів, а й висвітлює силу українського художнього перекладу, громадянський подвиг вітчизняних перекладачів, має потужний націєтворчий і психолого-педагогічний потенціал, важливе державне значення. Саме тому викладачка й учена завжди вболівала за долю предмета, спрямовувала свої сили на збереження його як важливого компонента в системі вітчизняної мовно-літературної освіти. Свідчення тому – не лише її наукові та навчальні публікації, а й численні виступи на курсах підвищення кваліфікації вчителів, форумах, конференціях, семінарах та інших різноманітних заходах.

Зворушливими словами Леся Федорівна звернулася до учасників Всеукраїнського круглого столу, присвяченого 30-річчю викладання шкільного предмета: *«Минуло 30 років. На сьогодні, дорогі моєму серцю вчителі, ви виховали на кращих зразках рідної і зарубіжної літератур нове покоління незалежної України, яке мужньо встало на захист рідної землі. Вітаю Вас зі святом! Слава вам! Слава нашим мужнім захисникам! Слава Україні!»* [11]. Значна заслуга в підготовці українського вчительства, яке непохитно тримає наш освітньо-філологічний фронт, належить і самій Л. Мірошніченко. Адже її прогресивні ідеї, активна громадянська позиція сприяли народженню нового науково-методичного мислення, ефективних технологій і методик, надихали й продовжують надихати педагогів на формування засобами художньої літератури модерної української нації, національно свідомих українців із планетарним мисленням.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Леся Федорівна Мірошніченко: біобібліографічний покажчик до 70-річчя від дня народження. Упоряд. Ж. В. Клименко Київ: Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова. 2013.
2. Мірошніченко Л. Ф. Методика викладання світової літератури в середніх навчальних закладах. Київ: Ленвіт, 2000.
3. Мірошніченко Л. Ф. Методика викладання світової літератури в середніх навчальних закладах. Київ: Вища школа, 2007.

4. Мірошніченко Л. Ф. Методичний лекторій для вчителя зарубіжної літератури. *Відродження*, 1995. (4). 45–46.

5. Мірошніченко Л. Ф. Специфіка викладання предмета в школі. *Відродження*, 1996. (3). 47–49.

6. Мірошніченко Л. Ф. Формування професійної готовності студентів-філологів до викладання світової літератури: Дис. д-ра пед. наук, Київ. Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. 2000.

7. Мірошніченко Л. Ф., Ісаєва О. О., Клименко Ж. В. У світі зарубіжної літератури: посібник-хрестоматія для позакласного читання у 5 класі середніх шкіл. Київ: Просвіта, 1998.

8. Мірошніченко Л., Клименко Ж. Зарубіжна література: Підруч. для 5 кл. Київ: Навч. Книга, 2005.

9. Мірошніченко Л., Клименко Ж. Підручник як провідник шляхом творчого читача: Концептуальні засади варіативного підручника із зарубіжної літератури для 5 класу. *Зарубіжна література*, 2005. 35 (435). 1–3.

10. Науково-методична школа професора Л. Ф. Мірошніченко: історія, сьогодення та перспективи розвитку. Збірник наукових праць. Київ: Видавничий дім Дмитра Бураго, 2013.

11. Шкільний курс зарубіжної літератури: традиції, сучасність, перспективи. *Всеукраїнський круглий стіл, присвячений 30-й річниці курсу*. 2022.

Взято з <https://www.youtube.com/watch?v=Fa85eWFga3M&t=2550s>